

навантаження, яке дозволяє використовувати різні види діяльності дітей. Система завдань розроблена таким чином, щоб кожен логопед або вихователь міг

використовувати їх як на комплексних так і індивідуальних заняттях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте: психолог. очерк. – М.: Просвещение. – 1991. – 94с.
2. Калягин В.А. Логопсихология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В.А.Калягин, Т.С.Овчинникова. - М.: Академия, 2006. — 320 с.
3. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник / За редакцією академіка В.І. Бондаря. – Луганськ: Альма-матер, 2003. – 404 с.
4. Трошин О.В., Жулина Е.В. Логопсихология: Учебное пособие. – М.: ТЦ Сфера, 2005. – с. 111-118.
5. Явоненко М. Розвиток уяви та літературних здібностей молодших школярів.// Початкова школа. – 2003. - №3. – С.16-17
6. <http://volodarka-nvo.org.ua>

УДК 376.1-056.264:801.6-053.4:616.89-008.434.3

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОЦЕСУ КОРЕКЦІЇ ПРОСОДИЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИЗАРТРИЄЮ ЗАСОБАМИ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РИТМІКИ

Боряк О.В.

Інститут корекційної педагогіки та психології
НПУ імені М.П.Драгоманова

У статті наданий теоретичний аналіз сучасних психолого-педагогічних умов здійснення логокорекційного процесу. Автором визначені та обґрунтовані психолого-педагогічні умови впровадження процесу корекції просодичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку з дизартрією під час проведення занять з логоритмики.

В статье дан теоретический анализ современных психолого-педагогических условий осуществления коррекционного процесса в логопедии. Автором определены и обоснованы психолого-педагогические условия процесса коррекции просодической стороны речи у детей старшего дошкольного возраста с дизартрией во время проведения занятий по логоритмике.

In this article it is said about the range of problems of corrections help children with dysarthria and it is marked out psychology-pedagogical conditions of correction process of prosodic speech with logarithmical among senior preschool children with dysarthria.

Ключові слова: просодична сторона мовлення, психолого-педагогічні умови, логопедична ритміка, дизартрія.

Ключевые слова: просодическая сторона речи, психолого-педагогические условия, логопедическая ритмика, дизартрия.

Key words: prosodic speech, psychology-pedagogical conditions, logarithmical, dysarthria.

Ознакою гуманізації сучасного педагогічного процесу є глибокі зміни в його організації, перш за все у створенні умов для становлення цілісної особистості дитини [4, с.100]. Перед логопедами існує серйозна багатоаспектна проблема вибору стратегії здійснення ефективного логокорекційного процесу, особливо по відношенню до дітей із тяжкими порушеннями мовлення. Розв'язання даної проблеми дозволить використовувати всі переваги, та уникати перешкод, які б вплинули на результативність та якість корекційної роботи.

Тяжкі порушення мовлення (далі ТПМ) об'єднують різні види мовленнєвої патології, які потребують диференційованих підходів щодо їх корекції і вибору методів навчання [3]. На сучасному

етапі до ТПМ відносять: ринолалію, дизартрію, алалію, афазію, заїкання.

У спеціальній педагогіці дизартрія визначається як порушення звуковимови, голосоутворення і просодики, що обумовлене недостатністю іннервації м'язів мовленнєвого апарату, дихального, голосового, артикуляції (О.Ф.Архипова, С.Ю.Конопляста, Л.В.Лопатіна, О.М.Правдіна-Вінарська, З.М.Серебрякова, Н.Г.Пахомова, М.К.Шеремат та ін.). Як відомо, під час виникнення дизартрії порушується руховий механізм мовлення за рахунок органічного ураження центральної нервової системи. Структуру дефекту при дизартрії складає порушення всієї вимовної сторони мовлення і немовленнєвих процесів:

загальної та дрібної моторики, просторових уявлень та ін.

Кінець ХХ – початок ХХІ сторіч характеризується підвищеною увагою до порушень просодичної сторони мовлення (далі ПСМ) у дітей із ТПМ з боку логопедів, лікарів-отоларингологів, фоніатрів, але на сьогодні питання розробки комплексної методики корекції та розвитку ПСМ практично не розроблене у вітчизняній логопедичній галузі.

Ми вважаємо, що дієвим напрямком в комплексній системі логопедичного впливу при дизартрії, під час виправлення порушень мовленнєвого розвитку, а саме його просодичної сторони, є логопедична ритміка.

У витоків розробки та впровадження методики логопедичної ритміки в логопедичній галузі були видатні науковці: Н.Г.Александрова, В.О.Гринер, Ю.О.Флоренська. Основна мета їхньої діяльності була спрямована на вирішення конкретного завдання – узгодження під впливом музики загальних та мовленнєвих рухів у осіб із заїканням, що дозволяє досягти оптимального темпу та ритму, під час якого усуваються зупинки. Авторами було доведено, що музичний супровід рухів сприяє відпрацюванню у пацієнтів навичок керування не тільки темпом мовлення, але і просодичними його характеристиками, які, як вже відомо, мають суттєве значення в патогенезі не тільки заїкання але і дизартрії.

У зв'язку з тим, що методик корекційної роботи з дітьми старшого дошкільного віку з дизартрією засобами логопедичної ритміки, які б урахували особливості психофізичного розвитку даної категорії дітей досі не існує, метою даної статті є вивчення сучасних психолого-педагогічних умов здійснення логокорекційного процесу з подальшим визначенням та обґрунтуванням психолого-педагогічних умов впровадження в процес корекції ПСМ дітей старшого дошкільного віку з дизартрією засобів логопедичної ритміки.

Мета даного наукового пошуку була втілена в наступних завданнях: по-перше, з'ясувати та визначити сучасні психолого-педагогічні умови здійснення педагогічно процесу в цілому, умови здійснення корекційного впливу в логопедичній галузі - зокрема; по-друге, визначити та обґрунтувати психолого-педагогічні умови впровадження процесу корекції саме ПСМ у дітей старшого дошкільного віку з дизартрією під час проведення занять з логоритміки.

Останнім часом, в працях з педагогіки, психології, спеціальної педагогіки та психології рядом авторів робилися спроби виділити психолого-педагогічні умови здійснення навчально-виховного

процесу, в тому числі в корекційному навчанні (О.Ю.Дейкіна, С.Ю.Конопляста, В.Н.Могільова, Н.Г.Пахомова, В.В.Тарасун, М.К.Шеремет, О.А.Ярош та ін.). Але під час комплексного аналізу літературних джерел нами не була виявлена дефініція самого терміну.

В.Н.Могільова розглядає поняття «педагогічні умови» як зовнішні обставини, фактор, який суттєво впливає на педагогічний процес, в тій чи іншій мірі свідомо сконструйований педагогом, який передбачає, але не гарантує результат [1, с.181].

На думку, В.Г.Разумовського, до педагогічних відносяться такі умови, які свідомо створюються в навчальному процесі і які повинні забезпечити ефективне формування та протікання даного процесу. Відповідно умови – це не тільки те, що впливає на речі, але і те, без чого не можливе існування речей як таких, що виступає підвалинами їх виникнення.

У більшості випадків спеціалісти поділяють думку, що «педагогічні умови», а точніше, система умов, спеціально конструюється педагогом, з метою впливу на процес в межах «педагогічної ситуації» (складової частини педагогічного процесу, через яку педагог керує цим процесом [1; 2; 4]).

У результаті вивчення ряду дослідницьких праць з даного питання нами був зроблений висновок, що під психолого-педагогічними умовами розуміється сукупність зовнішніх обставин, свідомо сконструйованих педагогом відповідно до конкретного корекційно-педагогічного процесу, мотивуючих індивіда (суб'єкта) до діяльності під час вирішення поставлених корекційно-педагогічних завдань.

Створення оптимальних психолого-педагогічних умов корекційно-педагогічної діяльності можливе з урахуванням таких категорій навчального процесу як «діяльність» (центральне поняття вітчизняної педагогіки, покладене в основу принципу діяльнісного підходу, розробленого О.Л.Леонтьєвим), «педагогічна діяльність» (складається із спілкування дитини і вчителя, встановлення між ними контакту, під час якого педагог створює умови для активності, спрямовує, контролює, забезпечує потрібні засоби та інформацію, і в значній мірі сприяє появі мотивації), «педагогічний процес» (спосіб організації відносин між дитиною та педагогом, який міститься в цілеспрямованому використанні зовнішніх факторів розвитку, створюється педагогом та має чітку структуру: мету, принципи, які визначають основні напрямки досягнення цієї мети; зміст; методи дії; засоби та форми), «корекційно-педагогічна діяльність» (складне психофізіологічне та соціально-педагогічне явище, яке охоплює весь освітній

процес по відношенню до дітей з особливими освітніми потребами).

Основним психолого-педагогічним аспектом корекційної роботи є забезпечення умов для формування вищих форм психічної діяльності відповідно до базових законів онтогенетичного розвитку [2]. Як наслідок, корекційно-педагогічна робота повинна будуватися як цілісна система діяльності дитини. Згідно вченням Л.С.Виготського, О.Н.Леонтьєва, Д.Б.Ельконіна мета корекційної роботи визначається розумінням закономірностей психічного розвитку дитини, як активного діяльничого процесу, який реалізується у співпраці з дорослими в формі засвоєння досвіду шляхом його інтеріоризації.

Важкість та стійкість порушення мовлення у дітей з дизартрією, велика варіативність проявів, необхідність поетапного формування повноцінної мовленнєвої діяльності обумовлює складність логопедичної роботи з даною категорією дітей.

Аналіз теоретичної спеціальної літератури довів, що загальні умови корекційної роботи з дітьми в логопедичній галузі були виділені ще О.В.Правдіною (1972) [2, с.147 - 150].

На сучасному етапі, Н.Г.Пахомова розглядає процес логопедичної роботи з дітьми старшого дошкільного віку з дизартрією (стертими формами), як організаційно-педагогічну систему за наявності і оптимального функціонування специфічних умов. У першу чергу це організаційно-педагогічні умови, головною з яких є створення навчально-корекційного й комунікативного середовища. По-друге, загально-дидактичні умови – наступність, етапність і системність змісту даного процесу. По-третє, технологічні умови – педагогічне й логопедичне діагностування (стартове, фінішне) [4, с.101].

Названі вище умови автор визначає як зовнішні, окрім яких виділяються і внутрішні: усвідомлення кожною дитиною необхідності проведення спеціальної корекційно-педагогічної роботи, установка на позитивні зміни; самоаналіз і адекватна самооцінка власних можливостей; вироблення мотиву та потреби особистості у мовленнєвій діяльності; прагнення до досягнення нормального розвиненого усного мовлення.

Російським логопедом-практиком О.О.Ярош, 2002, були виділені наступні психолого-педагогічні умови корекції фонетичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку з дизартрією із залучанням комп'ютерних технологій. Серед них: планування корекційної роботи з урахуванням індивідуальних особливостей, потреб, стану здоров'я дитини; послідовне, цілеспрямоване включення новітніх технологій в процес традиційної

логопедичної роботи; створення стійкої емоційно-позитивної мотивації шляхом формування мотиваційної готовності до участі в корекційному процесі з використанням комп'ютерних технологій; урахування рівня психофізичного розвитку дитини, ведучого типу діяльності, зони найближчого розвитку; урахування домінуючого типу сприймання дитини з дизартрією, забезпечення більш високого рівня сприймання дітьми навчального матеріалу, їх активне включення в корекційний процес; активізація компенсаторних можливостей, які б дозволяли сформувати стійкі візуально-кінестетичні та візуально-аудіальні умови рефлексорних зв'язків ЦНС, на основі яких формуються правильні мовленнєві навички; формування потреби досягти результату на певному етапі логопедичного впливу; розвиток навичок самоконтролю [1].

Як відомо, ведучими дефектами при дизартрії є порушення звуковимовної та просодичної сторони мовлення. На сьогодні існують спеціальні дослідження розвитку та корекції усного мовлення у дітей з дизартрією (Л.С.Волкова, Н.С.Жукова, Р.І.Лалаєва, О.М.Мастюкова, Н.Г.Пахомова, Н.В.Серебрякова, Т.Б.Філічева, Г.В.Чиркіна, М.К.Шеремет та ін.), але запропоновані методики не вирішують усього кола питань, пов'язаних з ефективністю комплексного корекційного впливу. Досвід підказує, що використання традиційних логопедичних прийомів не завжди достатньо, особливо в випадках корекції саме ПСМ.

Науковцями, спеціалістами-практиками вже доведений ефективний вплив використання логопедичної ритміки в спеціальній (корекційній) освіті. Логопеди-практики наголошують про необхідність здійснення педагогічної підтримки та врахування індивідуальних особливостей дитини під час організації даного процесу.

Цей факт вплинув на наше рішення провести визначення психолого-педагогічних умов корекції ПСМ у дітей старшого дошкільного віку з дизартрією (псевдобульбарною та екстрапірамідною формами) за допомогою засобів логопедичної ритміки. Це пов'язане перед усім з тим, що корекція ПСМ у названої категорії дітей потребує досить тривалого часу, обумовленого не тільки важкістю та структурою мовленнєвого дефекту, але і характером вищих психічних процесів.

Як засвідчили результати констатувальної частини експерименту в контексті дисертаційного дослідження «Корекція просодичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку з дизартрією засобами логопедичної ритміки» (обстеження рівнів розвитку компонентів ПСМ, психофізичного розвитку, відповідно до спеціально розроблених методик) при дизартрії стан

немовленнєвих функцій, психічних процесів має низку специфічних рис серед яких: недостатня сформованість зорово-просторових орієнтацій, уповільнене формування просторово-часових уявлень, слухо-моторних координацій, оптико-просторового гнозису, недостатня сформованість просторової уваги, мовнослухової та мовнозорової пам'яті, поверхнева мовленнєва увага, низький рівень перемикання від одного виду діяльності до іншого, низька працездатність, виснажливність, підвищена втомлюваність, характерні порушення емоційно-вольової сфери.

Дослідження Л.О.Бадалян, Л.В.Лопатиної, Р.І.Мартинової, О.М.Мастюкової свідчать, що несформованість або низький рівень розвитку внутрішніх психічних процесів уповільнює процес корекції, ускладнює мовленнєвий дефект; особливості емоційно-вольової сфери дітей з дизартрією призводять до виникнення проблем у поведінці, що в свою чергу впливає на труднощі під час сприймання матеріалу.

Проаналізувавши існуючі методики корекційної роботи з дітьми з дизартрією (при ФФН та ЗНМ) ми дійшли висновку, що більшість авторів концентрують увагу виключно на змісті та формах корекційно-логопедичної роботи, залишаючи поза увагою важливий аспект корекційної роботи – психомоторний розвиток дітей з дизартрією, його вплив на мовленнєвий розвиток і саме ПСМ.

У зв'язку з результатами проведеного дослідження нами було з'ясовано, що результативність логокорекційного впливу на мовленнєвий розвиток дітей старшого дошкільного віку з дизартрією, а саме на його просодичну сторону, залежить від психолого-педагогічних умов процесу корекції. В контексті нашого дослідження ми розглядаємо психолого-педагогічні умови, як сукупність зовнішніх обставин, свідомо сконструйованих педагогом відповідно до конкретного корекційно-педагогічного процесу, мотивуючих індивіда (суб'єкта) до діяльності під час вирішення поставлених корекційно-педагогічних завдань. Відповідно нами були зроблені наступні висновки:

1. Ефективність та результативність корекційно-розвиваючого процесу під час роботи з дітьми із ТПМ (дизартрією) залежить від наявності і оптимального функціонування психолого-педагогічних умов.

2. Нами були визначені психолого-педагогічні умови здійснення процесу корекції ПСМ у дітей старшого дошкільного віку з дизартрією засобами логопедичної ритміки серед яких ми виділили:

1) зовнішні (або організаційно-дидактичні) умови. Серед них: організаційні - створення спеціального навчально-корекційного середовища; змістовні - постановка мети та завдань навчально-корекційного процесу; створення специфічного педагогічного інструментарію: здійснення керування та контролю; матеріально-технічні – використання вербальних та невербальних засобів; окрім визначених вище умов, важливу роль, на нашу думку, відіграє особистість вчителя-логопеда (високий рівень кваліфікаційної підготовки, здійснення міжпредметних зв'язків).

2) внутрішні (психологічні) умови. До них відносяться: створення позитивної мотивації та відповідного емоційного стану з метою усвідомлення кожною дитиною необхідності проведення спеціальної корекційно-педагогічної роботи, вироблення внутрішньої (прояви пізнавальної активності під час навчальної діяльності) та зовнішньої (вироблення потреби особистості у мовленнєвій діяльності, прагнення до досягнення вищого рівня мовленнєвого розвитку); урахування індивідуальних особливостей розвитку (психологічних та інтелектуальних) – урахування вікових особливостей під час організації навчального процесу, особливостей нервової системи, зони найближчого розвитку; самостійна пізнавальна активність (згідно із діяльнісним підходом формування та розвиток вмій та навичок здійснюється тільки під час самостійної активності пізнавальної діяльності). Психолого-педагогічні умови корекції ПСМ у дітей старшого дошкільного віку під час логоритмічних занять представлені на рис. 1:

зовнішні (організаційно-дидактичні)

- організаційні;
- матеріально-технічні;
- змістовні

внутрішні (психологічні)

- мотиваційні;
- індивідуальні особливості розвитку;
- самостійна пізнавальна активність

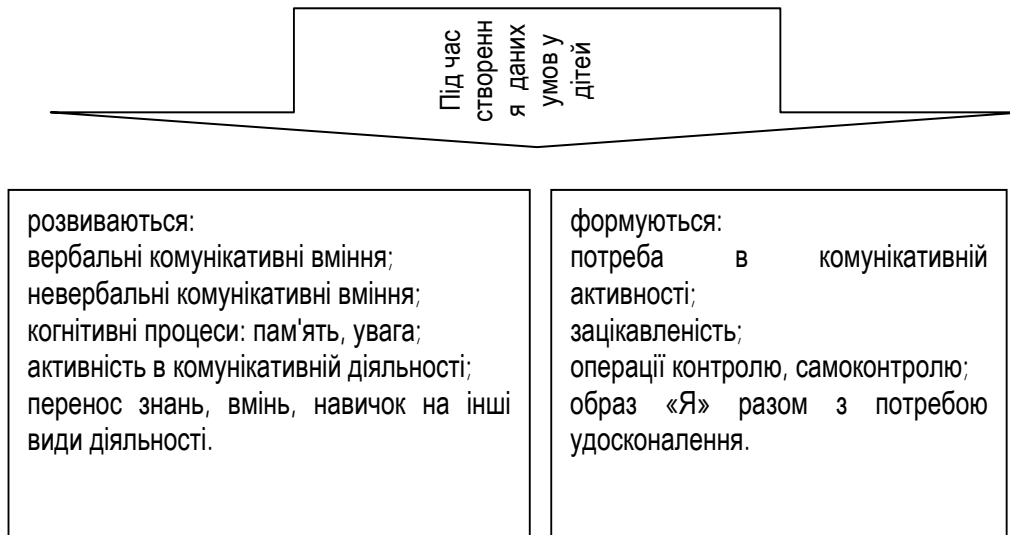

Рис. 1. Психолого-педагогічні умови здійснення корекції ПСМ у дітей старшого дошкільного віку з дизартрією засобами логопедичної ритміки

Таким чином, дані психолого-педагогічні умови враховуються та включаються в процес корекції ПСМ дітей старшого дошкільного віку з дизартрією засобами логопедичної ритміки, в корекційну діяльність у вигляді організації системи корекційних занять з метою покращення їх ефективності.

Тільки під час урахування та впровадження усіх факторів, зв'язків та залежностей навчального процесу ми можемо стверджувати про ефективне впровадження експериментальної методики корекції ПСМ засобами логопедичної ритміки.

13

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Могилева В.Н. Психологические особенности дошкольника и их учет в работе с компьютером. – М.: Издательский центр «Академия», 2007. – С. 181.
2. Правдина О.В. Логопедия. Учебное пособие для студентов дефектологических факультетов педагогических институтов. Издание 2-е дополненное и переработанное. М., П., 1973. – С. 147 – 150.
3. Соботович Е.Ф. Речевое недоразвитие у детей и пути его коррекции: (Дети с нарушением интеллекта и моторной алалией). Учебное пособие для студентов / Е.Ф.Соботович. – М.: Классик стиль, 2003. – 160 с.
4. Шеремет М.К., Пахомова Н.Г. Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з дизартрією до навчання в школі: Навчально-методичний посібник. – Київ, 2009. – 137 с.

УДК 159.922.7+376.36

ВЗАИМОЗАВИСИМОСТЬ РЕЧЕВОГО И ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ У ДЕТЕЙ С ОБЩИМ НЕДОРАЗВИТИЕМ РЕЧИ 4-5 ЛЕТ

Бугакова Е. Ю.

Новосибирский государственный педагогический университет

У даній статті розглядається взаємозв'язок між мовним і психічним розвитком дітей. На прикладі загального недорозвинення мови відзначена взаємозалежність даних категорій, а також її вплив на формування і розвиток мовної здібності в цілому.

В данной статье рассматривается взаимосвязь между речевым и психическим развитием детей. На примере общего недоразвития речи отмечена взаимозависимость данных категорий, а также её влияние на формирование и развитие речевой способности в целом.